

QUAN HỆ VỚI MỸ

Huỳnh Thế Du

Vai trò siêu cường của Mỹ trên thế giới trong một thế kỷ qua, nhất là sau khi Chiến tranh lạnh kết thúc, là rất rõ ràng. Vị trí này được xây dựng trên cả hai trụ cột: quyền lực cứng - sử dụng vũ lực, đe dọa, trừng phạt hoặc tiền bạc; và quyền lực mềm - sử dụng sức hấp dẫn và thuyết phục để đạt được mục tiêu.

Điều cần lưu ý là những nước tranh thủ được sự ảnh hưởng bởi quyền lực mềm của Mỹ thường gặt hái được thành công, nhưng nếu rơi vào vòng xoáy bị ảnh hưởng bởi quyền lực cứng của Mỹ thì thường gặp rắc rối.

Những hoạt động khắp nơi trên thế giới của Mỹ chỉ vì lợi ích của chính họ mà thôi. Chơi với bất kỳ ai cần phải nhìn trực tiếp vào lợi ích của họ là gì. Nói như Lý Quang Diệu, người rất hiểu các nước lớn rằng: “Các siêu cường hiểu rằng rất là nguy hiểm nếu đụng độ trực tiếp với nhau, vì vậy họ sử dụng các nước thứ ba để mở rộng sự ảnh hưởng của mình.”

Do vậy, thành công hay thất bại của một quốc gia phụ thuộc rất nhiều vào cách thức của chính quyền sở tại ứng phó với các chính sách và sự thực tế của Mỹ. Hàn Quốc và Philippines có lẽ là hai trường hợp điển hình cho hai thái cực thành công và thất bại.

Vai trò và ảnh hưởng của Mỹ đối với sự thành công của Hàn Quốc ngày hôm nay là hết sức rõ ràng. Tuy nhiên, một điểm then chốt là Hàn Quốc đã tự chọn hay quyết định đường đi của mình mà trên thực tế thường xuyên không như ước muốn/ý đồ của Mỹ.

Park Chung-hee là người có vai trò quan trọng nhất đối với sự thành công của Hàn Quốc ngày nay. Sở dĩ chính quyền của Lý Thừa Vãn (Syngman Rhee) bị lật đổ là do sự bất tài tham nhũng và phụ thuộc quá nhiều vào viện trợ của Mỹ cũng như vấn đề khác.

Nội các của Park Chung-hee đã dựa vào Mỹ để phát triển đất nước chứ không phụ thuộc vào Mỹ trong các chính sách của mình và điều này không ít lần làm Mỹ phật lòng. Ông và các đồng sự của mình biết Mỹ cần gì và cũng biết mình cần gì từ đồng minh Mỹ nên đã tận dụng mối quan hệ với siêu cường này để có các nguồn lực cũng như có thị trường rộng lớn cho mục tiêu phát triển và cường thịnh của quốc gia.

Điều mà Hàn Quốc hưởng lợi lớn nhất từ Hoa Kỳ có lẽ là hình mẫu phát triển của quốc gia này (quyền lực mềm của Mỹ). Nhiều du học sinh Hàn Quốc trở về từ Mỹ đã mang những kiến thức cũng như hình mẫu kinh doanh, cấu trúc xã hội và thể chế từ Mỹ để tạo ra những siêu công ty toàn cầu, các thể chế có tính bao trùm với sự tham gia của đông đảo người dân. Kết quả là một nước Hàn Quốc hùng cường, có vị trí rất cao trên thế giới như hiện nay.

Điều này cũng đúng với nhiều nền kinh tế khác như Singapore hay Đài Loan chẳng hạn. Các thể chế lãnh đạo hay chính quyền ở những nơi này đã biết tận dụng những mối quan hệ cũng như những hình mẫu thành công của Hoa Kỳ, đồng thời giảm thiểu những ảnh hưởng theo ý muốn của Mỹ để đưa nền kinh tế của họ cất cánh và trở nên phát triển như ngày hôm nay.

Ở thái cực ngược lại, đối với Philippines, không nước nào có ảnh hưởng và có vai trò bằng Mỹ trong suốt hơn một thế kỷ qua. Tuy nhiên, những gì mà Philippines đạt được sau hơn nửa thế kỷ quả là thất vọng. Đi theo con đường kiểu Mỹ đã dẫn đến kết cục người đứng đầu quốc gia có thể ra lệnh xử tử công dân của mình mà không qua những trình tự tư pháp cần thiết.

Ferdinand Marcos từng được xem là niềm tự hào của mô hình Mỹ vào thập niên 1960. Con đường trở thành người quyền lực nhất đất nước của Marcos được xem là hình mẫu lúc bấy giờ. Ông theo học trường luật, sau đó hành nghề luật sư rồi trở thành đại biểu quốc hội và sau đó trở thành chủ tịch quốc hội, trước khi trở thành Tổng thống Philippines. Ông ta đã được ca ngợi lên tận mây xanh về khả năng đưa Philippines đi đến ấm no và thịnh vượng.

Tuy nhiên, trên thực tế, Marcos được xem là tội đồ đưa đến kết cục của Philippines hiện nay và thuật ngữ Tư bản thân hữu (Crony Capitalism) xuất hiện để mô tả thời của ông ta. Tổ chức Minh bạch đã xếp Marcos là kẻ vợ vét của công (kleptocrat) thứ hai thế giới với số tiền đánh cắp từ 5-10 tỷ đô-la trong hai thập kỷ làm tổng thống của ông ta.

Đối với Mỹ, lợi ích chiến lược của họ là đặt căn cứ quân sự ở Philippines và họ chỉ cần Chính phủ nước sở tại đáp ứng những yêu cầu của mình là được. Trên thực tế, những khoản viện trợ cũng như chi phí trả cho việc “thuê” căn cứ ở Philippines đã tạo ra những miếng bánh béo bở cho những người cũng như những nhóm lợi ích liên quan ở Philippines.

Vai trò của Mỹ và cách thức dựa vào Mỹ của Chính phủ Philippines ắt hẳn có một phần rất lớn gây ra tình trạng không thể phát triển của Philippines. Cách mà Tổng thống Duterte phản ứng với Mỹ và được lòng dân chúng không phải ngẫu nhiên mà nó đều có căn nguyên sâu xa.

Một điều quan trọng khác khi xác định các đường hướng quan hệ kinh tế và thương mại với Mỹ, cần phải xem xét những bài học hay những gì đã xảy ra ở các nước khác. Thành công của Đài Loan, Hàn Quốc hay Singapore là điều rất đáng tham khảo cũng như mang lại nhiều cảm hứng lại quan, nhưng cũng cần lưu ý đến những trục trặc ở nhiều nơi khác nhau trên thế giới bắt nguồn từ sự “dính líu” của Mỹ.

Đối với Việt Nam, câu hỏi được đặt ra là nên chơi với Mỹ như thế nào khi mà chúng ta đã có kinh nghiệm thực tiễn và liệu Mỹ có thực sự nhanh chóng quên đi mối hận thua trận để tạo dựng mối quan hệ dài hạn dựa trên sự tin cậy không?

Mọi chuyện đang trở nên khó lường với cách chơi của Trump. Khi mà những cam kết toàn cầu có thể bị vứt vào sọt rác bất kỳ lúc nào thì chọn cách chơi như thế nào quả là không hề đơn giản.